

سرائیکی اصطلاحات - نظری مباحث اور عملی صورتحال

ڈاکٹر اسلم انصاری *

Abstract:

Some of the modern linguistics suggest that all languages are equal in so far as their natural potential for development is concerned. Hence, no language is inferior to any other language in the world. But languages do progress and flourish to meet the demands of day to day life. Siraiki, as one of the oldest languages spoken in this part of the world, has rich literature or a vast vocabulary, but its progress along the line of modern sciences and their terminologies has been rather slow. In this article, some basic principles for term-making have been laid down and followed in the proposed Siraiki terms relating to arts, literature, languages, grammar and some of the modern, concepts. A suffix to substitute the 'ology' or 'logy' has been suggested to be used in Siraiki. Most of the terms have been derived from classical Siraiki language & literature.

اڄ کل دے زبان شناساں دی رائے ھے جو ھک توں زیادہ زباناں دا جانن، ذہانت وچ اضافے دا باعث ہوندے۔ انہاں دا اے وی آکھن ھے جو ھک زبان دی سمجھ بئی زبان دے سمجھن وچ ضرور کم آندی ھے۔ ایہا وجہ ھے کہ جو گجھ زباناں دی تھوڑی بہوں سمجھ، زباناں دے تقابلی مطالعے (Comparative Study of Language) دا ذوق پیدا کر ڈیندی اے۔ زباناں دی ایس لائوئیں سانویں پڑھائی دے دوران ھک جاتے اے بحث کیتی گئی ھے، جو کوئی زبان، دنیا دی کہیں بئی زبان کوں گھٹ ٲیں ہوندی، زباناں دے بولن والے ترقی یافتہ یا غیر ترقی یافتہ تھی سگدن، تے بظاہر ٲناں دے حوالے نال اسان اُنہاں دیاں زباناں کووی ترقی یافتہ یا غیر ترقی یافتہ آکھ سگدے ھیں، پر اپنی اصل صلاحیت تے اندرونی طاقت دے اعتبار نال نہ کوئی زبان گھٹ ھے، نہ کوئی زبان کہیں ڈو جھی زبان کوں ودھ ھے، اگر اڄ کہیں زبان دا ”گھر دھن“ (ذخیرۃ الفاظ، لفظاں دا سرمایہ) تھوڑا ھے، تاں اُوندی وجہ زبان دی کوئی اندرونی خامی یا کوتاہی نیس، بلکہ اُوندی وجہ صرف اے ھے جو اُوں زبان دے بولن والیاں کوں زیادہ لفظاں دی ضرورت ای نی پئی، جیہڑے ڈیہاڑے اُنہاں کوں لوڑ پوسی، اوہ اپنی زبان وچوں نویں لفظ کڈھ آسن۔ مغرب دیاں جدید ترقی یافتہ زباناں دے الفاظ دی ھک بہوں وڈی تعداد ضرورت دے تحت وضع کیتے گئے الفاظ تے مشتمل ھے۔

* استاد شعبہ سرائیکی، بہاء الدین زکریا یونیورسٹی، ملتان۔

فنی یا علمی اصطلاحات کہیں زبان دا اہم حصہ ہوندا۔ انہاں کوں اہل فن ای ایجاد کریندن تے اہل فن ای رواج ڈے کے زبان دا حصہ بنڑیندا۔ بعض اوقات ادارے یا علمی گروہ وی اصطلاحات وضع کرن داکم کریندن۔ لیکن نوایاں اصطلاحات وضع کرن دے سلسلے وچ سب توں وڈا اعتراض اے کیتا ویندے جوسئیں، زبان داتاں ہک خود کار نظام ہے، ایندے وچ الفاظ دا اودھا جان بوجھ کے نیں کیتا وئج سگیندا، یعنی اے ہک فطری تے ارتقائی عمل ہے، جیکوں قدرتی طور تے اگوں ودھنا چاہیدے، لیکن گزشتہ ہک صدی وچ اردو، انگریزی تے چینی زبان دے شعوری ارتقاء نے ثابت کر ڈتے جو ارتقاء دے عمل گوں شعوری طور تے تیز وی کیتا وئج سگیندے! جدید فارسی زبان ہک منفرد زبان ہے، جیندے وچ علمی اصطلاحات شعوری طور تے وضع کر کے انہاں کوں زبان دا حصہ بنڑایا ویندے۔ سرائیکی ہک بہوں قدیم زبان ہے، لیکن ایندے ارتقائی عمل ہک عرصے توں جمود تے قفل داشتکار ہے، سرائیکی شاعری توں تھوڑی دیر کیپتے قطع نظر کریندے ہونئیں، خود سرائیکی زبان دی گالھ کڑ وں تاں ایہو آکھڑاں پوندے جو سرائیکی زبان وچ پچھلے سو سال وچ بے شمار تغیرات پیدا تھیں کجھ تبدیلیاں تاں پچھلے چالہی پٹھان سال دی گالھ ان۔ لیکن انہاں تبدیلیاں دا کوئی تحریری ریکارڈ، یا علمی تجزیہ یا مطالعہ موجود کوئے نیں، بزرگ نسل دے لوک اتفاق کرین۔ جو پچھلی اڈھی صدی وچ بول چال دی سرائیکی (SPOKEN SERAIKI) وچ بہوں تبدیلیاں آئیں۔ کتنے ہی لفظ ہن جیہڑے مثلاً میں پلے ویلے اپنے وڈیاں کوں سُنو داہم۔ پر آج اوں الفاظ نہ کہتائیں لکھین نہ کہتائیں سُنویندن۔ ول اے ہے جو پچھلے سو سو سال وچ اردو، انگریزی تے بیاں ہمسایہ زباناں دے ثقافتی اثرات نے وی، بہوں حد تک سرائیکی دے ذخیرہ الفاظ تے اثر کیپتے، تے کہیں حد تک سرائیکی جملے دی ساخت کوں وی متاثر کیپتے۔ لیکن ایں گالھ توں وی انکاری کرنا چاہیدا جو جدید سرائیکی ادب تے لسانی شعور نے جدید تے ہمعصر زباناں توں کافی اثرات قبول کیپتے، جدید سرائیکی وچ علمی اصطلاحات دا مسئلہ خاصا اہم ہے۔ جدید اردو وچ وچ علمی اصطلاحات زیادہ تر عربی تے فارسی توں گدے گین۔ سرائیکی نثر وی انہاں اصطلاحات کوں کم گھن سگدی ہے، تے سچ اے ہے جو اے وی علمی یا تنقیدی سرائیکی نثر وچ زیادہ تر اردو وچ ورتجن والیاں اصطلاحات ای ورتیندیاں پین، پر سرائیکی زبان دے اُسن تے اُسن کیپتے ضروری ہے جو اے زبان آپنی اندرونی طاقت کوں دریافت کرے۔ تے آپنے امکانات کوں دُنیا تے ظاہر کرے، ایں کم کیپتے ضروری ہے جو سرائیکی وچ اصطلاحات وضع تھیون؛ جیہڑیاں سرائیکی زبان دے مزاج تے اوندے پس منظری کلچرناں الامیل رکھیداں ہونون۔ ہن سلسلے وچ میڈی اے کوشش شاید ایں ضرورت کوں کہیں حد تک پورا کر سکے۔ اصطلاحات سازی دے ایں کم اچ میں

انگریزی تے اُردو زبانوں تہوں استفادہ کیے۔ سرائیکی کول علمی تے ادبی اعتبار نال خود کفیل تھیون کیے جیہڑا کم بچھلی ہک صدی انچ کرنا چاہیدا ہی اوہن تک نی تھیا۔ اردو عربی تے فارسی اصطلاحات کول قبول کر کے اپنی بولی وچ رچا ونا، وی کوئی غلط کم نیں۔ لیکن اگر زبان دے اپنے مزاج تے اوندے جنینس دی رہنمائی وچ زبان وچ وادھا کیتا ونجے تاں اے وی کہیں طرحاں نال غلط نیں تھی سگدا۔ زبان قدرت دی دین ہن، خداوند تعالیٰ دی قدرت دیاں نشانیاں (آیات) ہن، انہاں تے غور و فکر، انہاں دی مزاج شناسی تے انہاں دی انفرادی خصوصیات کول سمجھن دی کوشش قدرت داعین منشاء نظر آندے۔

اصطلاحات سازی دا ہک بنیادی اصول

- (۱) مغربی انداز بیان وچ آکھیا ویندے جو ہر زبان دا ہک انفرادی مزاج، اوندی ہک روح، تے اوندہک جنینس ہوندے۔ ایں لفظ توں مراد غالباً ہر زبان دا اپنا خاص مزاج، اوندی قوت تخلیق تے اوندی صلاحیت کارھے۔ آکھیا ویندے جو اصطلاحات، زبان دے ایں بنیادی مزاج تے اوندے فطری جوہر نال ہم آہنگ ہونوٹیں چاہیدے ہن۔ چنانچہ ایں کم کیے بنیادی رہنما کہیں زبان شناس دا ذوق و وجدان ہی تھی سگدے۔ لیکن ایں ذوق و وجدان کول فوری طور تے علمی مدد وی درکار ہوندی ہے۔ تاکہ ذوق و وجدان علمی معیاراں تے پورا اُتر سکے۔ ایں کتابچے وچ تہا کول جیہڑیاں تے جتیاں اصطلاحات نظر آسن، انہاں دے انتخاب یا انہاں دی گھڑت وچ، انہاں دُواں چیزاں دی کار فرمائی رہی ہے!
- (۲) ڈوجھی گالھ اے ہے جو اصطلاح اگر زبان دے ورتیندے ذخیرہ الفاظ وچوں چنی ونجے تاں سب توں ودھ ہے، ایندے نال زبان کول معنوی وسعت وی حاصل تھیندی ہے تے اصطلاح سازی دا مقصد وی حل تھیندے۔

- (۳) اگر ورتارے دے الفاظ کہیں خاص مفہوم یا تصوّر واسطے کم نہ ڈیون تاں ول زبان دے کلاسیکی ذخیرے دی طرف رجوع کرنا چاہیدے۔ ایندے وچ وی الفاظ دیاں ڈوقسماں سامنے آندن، ہک تاں اول الفاظ جیہڑے متروک تاں نیں، پر رائج الوقت زبان دے دائرے توں ذرا باہر ہن۔ خاص مفہوم تے معنیاں دی تشریح دے نال انہاں الفاظ دی تجدید کیتی ونج سگیندی ہے۔ ڈوجھے اول الفاظ جیہڑے بالکل متروک ہن، لیکن اگر اصطلاحات دے طور تے استعمال تھی سگدے ہونون تاں انہاں کول کم گھدا ونج سگیندے۔

(۴) چوتھائے آخری ذریعہ، الفاظ تے اصطلاحات دی ایجاد ہے، حیدری بُیاد زیادہ تر ایجاد کرن والے دی ذہانت، ذوق، علم اتے مطالعے دی وسعت تے ہے، سب ٹوں وڈی گالھ اے ہے جو زبان دے مزاج نال گہری شناسائی ہونوڑیں چاہیدی ہے۔ ایں کم کیتے صرف ہک زبان ہی کافی نیس، بلکہ کئی زبانوں دی واقفیت ضروری ہے۔

اصطلاحات تے الفاظ دی ایجاد و اختراع دا بنیادی اصول اے ہونو ناں چاہیدے جو اے الفاظ بولن وچ آسان ہون، زبان تے آسانی نال چڑھ سگن، بولن تے سُنن وچ اچھے لگن، مجموعی طور تے خوش روپ تے خوش آواز ہون۔ لیکن یاد رکھن والی گالھ ہک اے وی ہے جو الفاظ وچ روانی بولن نال آندی ہے۔ اردو، عربی، فارسی تے انگریزی دے کتنے ہی الفاظ تے ترکیباں ایسیاں جیڑھیاں ایں معیار تے پُریاں نیس اُتر دیاں، لیکن بول چال دا حصہ بن کے رواں تھی گین، سب ٹوں وڈی گالھ اے ہے جو نویں الفاظ تے اصطلاحات ایہوں جنیں ہوں وں جیڑھے زبان دا فطری تے قدرتی حصہ نظر آون۔

ہک وضاحت: علوم دے ”لاحقہ“ کیتے نویں لفظ دی اختراع دی ضرورت

علوم (Sciences) دے اصطلاحی نانواں دے سلسلہ وچ اے گالھ معلوم ہے، جو مغربی (انگریزی) اصطلاحات دے آخر وچ logy یا ology۔ دالفظ استعمال کیتا ویندے، جیڑھیاں یونانی الاصل ہے تے حیدر مفہوم باقاعدہ علم دا ہے۔ مثلاً (Theology, Sociology, Psychology) وغیرہ۔ اے لاحقہ یونانی الفاظ LOGIC تے LOGOS کولوں ماخوذ ہے، تے ایندے معنی علم ہی ہن۔ اردو وچ ایں مقصد کیتے ”یات“ دا لاحقہ ورتیا ویندے، مثلاً معاشیات، نفسیات، اقبالیات، ماحولیات وغیرہ۔ سرائیکی وچ حالی تیں صرف ہک لفظ تجویز کیتا گئے۔ جیڑھاسیں قیس فریدی دی اختراع ہے۔ (چند سرائیکی اصطلاحات و مترادفات) چونکہ قیس فریدی دے کم ٹوں اولیت حاصل ہے، پس کیتے اُنہاں داسانے ہونا ضروری ہئی۔ بہر حال، انہاں logy تے ”یات“ دے کیتے ”بھوم“ دالفظ ایجاد کیتے۔ مثلاً آسمان بھوم یعنی علم فلکیات۔ بولی بھوم یعنی علم لسان۔ غرض ہر لفظ دے نال ”بھوم“ لا کے اُنہاں نے علوم دے ناں وضع کیتن۔ اے کوشش اپنی جاء تے ضرور قابلِ داد ہے۔ لیکن میں کوشش دے باوجود بالکل نیس سمجھ سگیا جو ایں لفظ دا ماخذ کیا تھی سگدے۔ یا اے کیہڑے لفظ توں مشتق ہے، اے لفظ ”بھوم“ یا ”بھومی“ دی صورت وچ ہندی وچ موجود ہے، حیدرے معنی زمین، ملک یا ارض وطن دے ہن، اے

اصل عِچ سنسکرتی لفظ ہے، یہیں کہتے ہیں اسانی رشتہ فارسی دے لفظ ”مرز بوم“، نال وی واضح ہے، جیندے معنی کہیں دی جائے پیدائش تے وطن دے ہون۔ ممکن ہے سس قیس فریدی دے کول ایندی کوئی لسانی وجہ موجود ہووے، لیکن میڈے خیال عِچ ایس لاحقے دی بنیاد کہیں مصدر یا اُوندی فعلی حالت تے ہونوئیں چاہیدی ہے۔ چنانچہ میں سرائیکی دے قدیم ترین مصادر تے انہاں دی فعلی حالت دے تجزیے دے بعد جیہڑے نتیجے تے پہنچیاں، او اے ہے:

سرانیکی وچ ”جاننا“ مصدر دے کیتے جانن۔ یا جانن دا مصدر موجود ہے۔ ایں لفظ دے ورتارے دے کئی صورتاں اے ہسن:

اول نے جانڑیا: (اردو ترجمہ) اُس نے سمجھا۔

اول نے جاتا: (اردو ترجمہ) اس نے سمجھا۔

میں جاتے جوتساں ہوئے: (اردو ترجمہ) میں نے سمجھا کہ آپ ہیں۔

جانژن نجھن - جانژ دیں نجھ دیں - معروف ورتارے ہن -

جانٹروں۔ (جانو)۔ جانٹرن والا واقف کار۔

ایں مصدر کولوں میں ہک حاصل مصدر وضع کیئے جائنٹا (جانتا) جیندے معنے اے۔۔۔۔۔ کیئے وچ سگیندن: سمجھ بوجھ۔ فہم و فراست۔ تے شعور Consciousness۔ چنانچہ اٹھوں میں ”آپ جانتا“، یعنی خود آگہی (Self-Consciousness) وی وضع کیئے۔ ایں اصلی مصدر دی ہک فعلی صورت (Verb-Form) عام ورتارے وچ وی ہے۔ مثلاً آکھیا ویندے جو ”او اے ساری گالھ جاتی وڈے“ اے Expression قصباتی ضرور ہے۔ لیکن چونکہ اصل مصدر توں ماخوذ ہے تے جائن (جانن) دے صحیح ترین معنے ڈیندے۔ چنانچہ ایں لفظ دے سارے اشتقاق کوں سامنے رکھ کے میں علم دے معنیاں وچ تے logy تے ”یات“ دی جاء تے ”جاتی“، دالفظ اختیار کیئے، جیندے عِج past-participle دالمفہوم موجود ہے، یعنی That which is known۔ اے لفظ خفیف الصوت، (لطیف آوازاں توں مرکب) تے آسانی نال ڈوجھے الفاظ دا حصہ بن سگدے۔ مثلاً بولی جاتی، علم زبان یا علم لسان۔ آدم جاتی، بشریات (Anthropology) بول جاتی، لفظاں دی ماہیت دا علم۔ یعنی Philology۔ ایں لفظ دی سب توں وڈی خوبی اے ہے، جو اے ہر حال عِج جائن (جانن) سمجھن تے شعور و آگہی دے معنے ڈیندے، تے ”علم“ دے مفہوم کوں بھرپور انداز عِج بیان

کریندے۔ ایندے کولوں بے صفاتی لفظ وی بنڑائے ونج سکیندن۔ اسم فاعل بنانوں کیتے ”جان“ دالاحقہ استعمال تھی سگدے۔ جینویں بولی جان، وغیرہ۔

ہک ہی وضاحت: فارسی یا عربی تے سرائیکی الفاظ دا جوڑ

اہل علم ایں گالھ توں واقف ہن جو اردو زبان ونج فارسی تے خالص اردو یا ہندی دے الفاظ کولں اضافت (زیر) دے نال نہیں ملایا ونج سکیندا۔ مثلاً اسّاں کہیں صورت وی سرک کشادہ، آم شیریں، گلی تنگ استعمال نی کر سگدے۔ جعفر زلمی نے مزاحیہ انداز ءچ ایہو جیاں تراکیب ضرور وضع کیتیاں ہن، مثلاً ع۔ ”وہ پاجامہ ءچوڑیوں داراؤ“ وغیرہ۔ لیکن اردو ونج اے صورت رائج نہ تھی سگی، جدکہ سرائیکی زبان دے مزاج ءچ ایندی پوری پوری گجائش موجودھے، بلکہ ایں طرحاں دے تراکیب ورتاؤے ونج وی ہن۔ چنانچہ میں فارسی تے سرائیکی الفاظ کولں رکھنائیں رکھنائیں ایں طرحاں جوڑے جو اکثر صورتاں ءچ ایندا حاصل خوش صورت تے مطبوع نظر آندے۔ مثلاً فنون لطیفہ کیتے ”رُوپک فن“ وضع کیتا گئے۔ جیہہ فنون لطیفہ تے Fine Arts دا نہایت خوبصورت متبادل (وٹاندریا) نظر آندے۔ (اگرچہ فنون لطیفہ دے بے متبادل وی فراہم کیتے گین) لیکن ایں طرحاں دیاں صورتاں خال خال یعنی بہوں گھٹ ہن۔

ارتقائی عمل دی تلافی: تخلیقی بلاگ (جست)

اونویں تاں نظام کائنات ءچ ارتقائی حرکت دے اصولاں کولں جاری و ساری تسلیم کیتا گئے، تے ارتقاء دا عمل اکثر مظاہر فطرت ءچ واضح طور تے نظری آندے، لیکن بعض اوقات اگر فطرت دے بعض دائریاں ونج ارتقاء دا عمل رُک و بندے، تاں فطرت ایں جمود یا تعطل دی تلافی بلاگ (جست) بھر کے کریندیھے، بقول خواجہ فرید علیہ الرحمۃ:

تھل مارو دا سارا پینڈا تھیسیم ہک بلاگ

چنانچہ انسان دا شعور تے ارادی عمل بعضے ویلے، ارتقائی عمل دی کمی کولں پورا پیا کریندا ہوندے، انہاں اصطلاحات تے مُترادات (وٹاندریاں) دے بارے ءچ بیاتاں میں کجھ نہیں آہدھا، صرف اتنی عرض کرنا چاہساں، جو ہوسگدے، جو گذرے سوسال دے دوران سرائیکی زبان خصوصاً نثر تے طاری، جمود دی کجھ تلافی تھی سکے۔

رسم الخط دامسلہ

سوائے جرمن زبان دے رسم الخط دے، دُنیا دی کہیں زبان دے رسم الخط کوں کامل یا مکمل قرار نہیں دتا گیا۔ بعض ماہرین زبان (مثلاً ڈیوڈ کرٹل) دا خیال ہے جو دنیا دی ہر زبان دا رسم الخط اُوندی ”گفتاری زبان“ (Spoken Language) دی ”نقل“ ہوندے۔ مراد اے ہے جو زبانان آپنی بول چال دی شکل دے وچ دراصل آوازاں دا ہک سلسلہ ہوندن، انہاں آوازاں کوں الفاظ وچ تقسیم کیتا ویندے، پر آپنی قدرتی تے قدیمی شکل وچ زبانان، آوازاں دا مجموعہ ہی ہوندن۔ تحریری صورت ءِ وچ آنون نال بہوں ساریاں آوازاں یا تاں ضائع تھی ویندن یا انہاں دی شکل بدل ویندی ہے۔ ایہا وجہ ہے جو سب زبانان دے رسم الخط دیاں قدیم شکلاں ڈیکھوتاں حیرت تھیندی ہے جو اُج دے مانوس لفظاں دی پرانی شکل کیا ہئی تے اُج کیا ہے۔ فارسی، انگریزی کولوں زیادہ قدیم زبان ہے، اوندے رسم الخط دا ارتقاء وی کئی ادوار، توں گزرے، تے اُون نے خطِ منجی توں گھن کے موجودہ رسم الخط تک پہنچن ءِ وچ کئی مرحلے طے کیتین۔ ایں گالھ تے وی اکثر ماہرین السنہ دا اتفاق ہے جو دنیا دی کہیں زبان دارسم الخط وی ایہو جیساں نہیں جیڑھا اوندیاں ساریاں آوازاں کوں بیان کر سکے۔ جتنے رسوم الخط ایں وقت دُنیا ءِ وچ ورہندے پَبن او کہیں نہ کہیں صورت ءِ وچ ناقص ہن، یعنی آپنی زبان دے ساری صوتی دائرے تے محیط کونے نہیں۔

قدیم ملاتی (سرائیکی زبان دا قدیم ترین ناں ایہو ہے) دا قدیم ترین رسم الخط کیا ہئی، ایندے بارے وچ کجھ وی نہیں اکھیا ونج سگیدے۔ بہر حال، اردو، دی طرحاں اے وی فارسی حروف وچ لکھی ویندی پئی ہے، موجودہ حالت وچ وی کئی وٹاندرے (Variations) موجود ہن، جنہاں دیاں بعض صورتاں نال کجھ اختلاف وی کیتا ونج سگیدے، مثلاً میڈا خیال ہے جو ”لکھیا لفظ“ (Written Word) بہر حال ہک نشان (Sign) ہی ہوندے تے ایندی حیثیت ہمیشاں ایہا ہی راہسی، سرائیکی دے اضافی حرفاں دے حوالے نال دُٹھا ونجے تاں مثلاً رگاف دی اضافی آواز کیتے اضافی نقطہ ہک ہووے یا ڈو، ہکا گالھ ہے، ایوں رگاف رگاف کولوں الگ کرن کیتے ہکو نقطہ کافی ہے، ایہا گالھ رڈال تے رجم کیتے وی صحیح ہے۔ دُون نقطے لائون نال انہاں دی صورت حال وچ کوئی تبدیلی نہیں آندی۔ ایویں ای میڈا خیال ہے جو رب تے رگ کوں چھوٹے دائرے نال ظاہر کیتا ونج سگیدے مثلاً رب تے رگ۔ ایندے ءِ وچ تسہیل تے رفع اشتباہ دے کئی پہلو شامل تھی ویندن۔ تاہم ایں تحریر ءِ وچ میں دائرے اختیار نہیں کیتے، تے ایں وقت مروج رسم الخط کوں ہی اپنائے۔ البتہ ہک ڈو گد ارشادات بیاں وی ہن:

(۱) دُچشی ہوا استعمال ہر اُوں حالت وچ زیادہ تر اختیار کیتا ونجے حیدے وچ /ھ/ مسور حالت وچ ہووے یعنی زیر نال استعمال تھی ہووے، مثلاً ھن، ھم، ھک، تے سب توں ودھ کے /ھ/ (ہے) دی صورت وچ ہر حال وچ دُچشی ہا استعمال کیتی ونجے تاکہ ایندے تے زیر ڈے کے وضاحت نہ کرنی پووے۔

(۲) ہمزہ (ء) وی ہک اضافی علامت ”ہے“ تے ”وچ“ دے ابتدائی آوازاں دی تخفیف دی صورت وچ راقم الحروف دی تجویز کردہ، جیکوں ڈاکٹر مہر عبدالحق مرحوم نے قبول اتے پسند کر کے فوری طور تے ایندے استعمال شروع کر ڈتا ہئی، اِج کل اے بہوں حدتیں زبان دے ورتارے وچ شامل تھی گئی ہے، تے گالھ مہاڑ دی قدرتی روانی کوں، نیز شعری اوزان وچ /ھ/ دی تخفیفی صورت کوں ظاہر کریندی ہے۔

(۳) جتھاں ممکن ہووے، تے بئی کوئی رُکاوٹ موجود نہ ہووے تاں ”اڑون“ (ن) کوں ”ڑ“ تے ”نون“ دے ملاپ نال وی ظاہر کیتا ونجے، مثلاً ھنیں کوں ھنڑیں، بنن کوں بنڑن لکھن وچ کوئی حرج نیں ہونوڑاں چاہیدا۔

اُمید ہے جو مجوزہ اصطلاحات تے متبادل الفاظ دے نال نال رائج الفاظ دے بعض نو متعین معنیاں کوں اہل ذوق تے اہل تحقیقی توجہ تے استحسان نال دیکھسن، تے انہاں دی فنی تے علمی قدروقیمت طے کرن وچ ساریاں گالھیں کوں ہک پاسے رکھ کے سرائیکی زبان دی علمی، ادبی تے لسانی ترقی، دے مقصد کوں پیش نظر رکھیں۔

انہاں اصطلاحات تے متبادل الفاظ دی تشکیل و تجویز وچ اردو، عربی، فارسی تے ہندی زبانوں دی صرف و نحو (گرامر)، لسانیات (Linguistics)، علم الاصوات (Phonetics)، علم الالفاظ (Philology)، زبانوں دے تقابلی مطالعے، علم رسوم الخط (Graphology) تے تاریخ السنہ (History of Language) دے علاوہ انہاں زبانوں دے شعروادب توں وی بقدر استطاعت استفادہ کیتا گئے، مقصد آکھن دا صرف اے ہے جو انہاں ساریاں اصطلاحات تے مترادفات دے چکھوں علمی توجیہات موجود ہن، جنہاں دی تشریح کتھائیں کر ڈتی گئی ہے تے کتھائیں عین کیتی گئی۔ اُمید ہے کہ اے کوشش تے کاوش انشاء اللہ کہیں نہ کہیں کم ضرور آسی۔

ادب، ڈراما، خوش روپ یا روپک ہنر (فنون لطیفہ) تے کریندے کاج (پرفارمنگ آرٹس)

Literature	ادب	ادب، ساہت
Poetry \ Verse	شاعری	کوئیہ
Poet, Bard	عوامی شاعر	کونائی
(بحوالہ چراغ اعوان: رع۔ ”کونائی آون داراں پکیندے“)		
Poem	نظم	بول مالا
Drama\Film	ڈراما، فلم	کھیل تماشا
Trek-Drama	عوامی فلم ڈراما	لوک تماشا
Story	کہانی، داستان، افسانہ	قصہ کہانی
Aesthetics	جمالیات	روپ جاتی
Beauty	خوبصورتی، حسن و جمال	روپ
Face Beauty	چہرے کی (یا غاہری) خوبصورتی	مکھ روپ
Light	روشنی (مستعمل)	سوجھلا
Ray of light	روشنی کی شعاع	لاٹ
	اسٹیج کے زیریں حصے سے نکلنے والی روشنی (ڈراما)	پالاٹ

Fool light

Curtain	پردہ، (ڈراما) (مستعمل)	پردہ
Stage	اسٹیج (ڈراما)	اُچ پوڑ پڑواٹ
Stage	اسٹیج (ڈراما) چہوتہ کی تخفیف	چوتہ
Face	چہرہ	مکھڑا
Mask	نقلی چہرہ	مکھوڑا

Suffring	غم والم	ڈکھ
Prologue\Introvetory	ڈرامے کا ابتدائی حصہ، تعارفیہ	مُہاگ، مہاگواں
Allegory	تمثیل (مہاندرہ = شباہت، رس = فن، جوہر)	مُہاندرس
Decoration, Self-Indalgace	آرائش، خود آرائستگی	ساجھ
Embellished Prose	نثر مرصع، پر تکلف تحریر، سنگھارویں نثر	ساجھویں نثر
Make-Up	سنگھار، مشاطگی	سنگھار
Green Room	میک اپ روم، گرین روم، سنگھار کوٹھا	سنگار کمرہ
wing(Drama)	اسٹیج کے پہلو کے راستے	پاکھا
Critic, Connoissear	نقاد	پارکھ
Phythm\Harmony	آہنگ	الامیل
Director	ہدایتکار - سِدھیت (Trainer)	سِدھکار
Assistant Director	معاون ہدایت کار	بیلی سِدھکار
Fore-front	پیش منظر	اگواڑ
Back ground	پس منظر	چھچھواڑ
Landscape	ارضی منظر اور اس کے نقش و نگار	دھرت رنگ
Pride of Nativity	فخر وطن، فرزند زمین	دھرت مان
Desirous, Idealist	خواہش مند، آرزو مند	سِدھریتا
Idealism	تصوریت، مثالیت پسندی	سِدھریت
Quatramie	رُباعی	چورنگ، چوبولہ
Pentagone	مخمس	پنج کلیہ
Hexagonal	مسدس	چھی کلیہ
Tune\Style	دُھن، اُسلوب	طرز
Melodious\Stylist	مترنم، نیز صاحب اُسلوب	طرز یلا

Derogatory Poem\	سٹھڑیاں	ہجویہ کلمات، ہجویہ نظمیں یا شعر
Epic, epic poetry	وار	رزمیہ نظم یا شاعری
Lyrical\Mystic Poetry	کافی	متغزلانہ یا عارفانہ شاعر
People	لوک	لوگ
Masses	لوک لکائی	عوام الناس
Time	مد	عرصہ، مدت
Duration	نگارنگامد	دورانیہ (ڈراما وغیرہ)
Comedy	سکھ سا نگ	طریہ تمثیل (سہاگ) (سا نگ: سوا نگ)
Tragedy	ڈکھ سا نگ	المیہ تمثیل (ڈوہاگ)
Nostalgia	مُونجھ	یادوں سے اُبھرنے والا احساسِ غم
Players(Drama)	کھڈکار	اداکار، کردار ادا کرنے والے
Announcement\Declaration	ہوکا	اعلان، ہوک مان
Announcer	ہوکا (اسم فاعل)	اعلان کرنے والا
Announcer	ہوکا سئیں	اعلان کرنے والے صاحب
Female Announcer	ہوک سئین	خاتون اناؤنسر
Miss	نینگر	آنسہ، مس، غیر شادی شدہ عورت
Mrs	سئین / بی بی	بیگم صاحبہ، خاتون

Some General Concepts

پھول بھوم	بہار، موسم بہار
پتراڑ، پتراٹ	پت جھڑ، موسم خزاں
پھل ملا، پھول مالا	پھولوں کا ہار
نیل پھل	نیلوفر
پدھریتا	ظاہر، سامنے

پدھریت	(اسم) سامنے ہونا، ظاہر ہونا	
چتھراٹھ	چتریلی زمین، علاقہ	
جاننا (جانڑتا)	شعور، آگہی	
آپ جانڑتا	خود آگہی، شعور ذات	
ونڑکیاں	اصناف، اقسام	
مضمون	موضوع	
چچھ لگ	مقلد، تبع	
آپت	اپنائیت	
ڈکھالا	ہیولی، فریب نظر	
بُجھارت (مستعمل)	بجھارت	
بُجھکا	چیتان، معما (پہانکا: بُجھ میڈا بُجھکا تیکوں باندڑے کچکا)	Quiz
اُکیر	کھود کر نقش بنانا، گودنا (متعارف)	Engraving
موکھ	بظاہر منہ دکھائی کے پیسے، معنا فقیر کا نذرانہ (مستعمل)	
ترسیلا	آرزو مند، خواہش مند	
مکھ پنا	سرورق	Title
اکھر کیر	الفاظ کی بوچھاڑ	Verbosity, Bombast
اگوا	آثار، پیش بینی	Fore-bearing
ہٹک	ممانعت، رکاوٹ	Prohibition
	(مثلاً اتھاں سگریٹ پیون دی ہٹک ہے)	
سردول	ہیرو، بہادر، سردار	Hero
	(گھول بہوں سردول اُتوں، سرگھولن ل کر دایاں) مولوی لطف علی	
سردولن، سربانو	ہیروئن، ہیگم	Heroin

(پرس پری ہے پک سریانو، سیمیں جیں شہری) مولوی لطف علی

Villin	دشمن
Guest	مہمان
	گھروگے، سنبھال لہن والے میزبان
Native Speaker of the language	کسی زبان کا اہل زبان
Linguist	زبان دان، ماہر لسانیات
Lecturer, Orapor	مقرر، لیکچرر، خطیب
Judge	مصف، جج
Court	مُصفی، کاچہری
Active agent	فَاعِل
Passive agent	مفعول
Past	ماضی مطلق
Present Continuous	حال گزردا

چند کتاباں دے ناواں دے سرائیکی تراجم

۱۔ اسلام وچ مذہبی سوچ دا نواں اُسار (تشکیل جدید الہیات اسلامیہ)

The Reconstruction of Religious Thought in Islam

۲۔ ہوند نہ ہوند (ہستی و نیستی) Being and Nothingness

۳۔ دکھالاتے حقیقت (التباس و حقیقت) Illusion & Reality

۴۔ سہتی پکھ دے اُصول (ادبی تنقید کے اُصول)

Principles of Literary Criticism

